

1965

Βατικανὸν – Φανάρι

Ἡ «Ἄρσις τῶν Ἀναθεμάτων» τοῦ 1054

Κείμενον Α΄

Ἡ Ἄρσις τῶν Ἀναθεμάτων τοῦ 1054 *

† Αρχιμανδρίτου Σπυρίδωνος Μπιλάλη

ΕΝΤΟΣ τῶν πλαισίων τοῦ Διαλόγου τῆς Ἀγάπης ἐντάσσεται καὶ τὸ γεγονός τῆς Ἄρσεως τῶν Ἀναθεμάτων τοῦ 1054, ἡ ὁποία ἐγένετο ἀμοιβαίως ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρώμης τῆ 7ῃ Δεκεμβρίου 1965¹.

Ὁ Πατριάρχης Ἀθναγόρας καὶ ὁ Πάπας Παῦλος Σ΄ ἐνεφανίσθησαν ὡς πρωτοστατήσαντες εἰς τὸ θέμα τῆς ἄρσεως τῶν ἀναθεμάτων. Ἀπὸ πλευρᾶς ὁμως ρωμαιοκαθολικῶν, ἀσφαλῶς ἐβάρυνεν εἰς τὴν λῆψιν τῆς ἀποφάσεως ἡ ἐπίμονος αἴτησις περὶ τῆς ἄρσεως τῶν ἀναθεμάτων, ἡ γενομένη ἐνώπιον τῆς Β΄ Βατικανῆς συνόδου ὑπὸ τοῦ ἐκλιπόντος οὐνίτου πατριάρχου Μαξίμου Δ΄². Οὐδεὶς, περισσότερον τῶν οὐνιτῶν, ἐπεθύμει τὴν ἄρσιν τῶν ἀναθεμάτων, διότι οὐδεὶς, περισσότερον τῶν οὐνιτῶν, θὰ ἀπεκόμιζε πλείονα ἐκ τῆς ἄρσεως ὄφελν.

* * *

Η ΑΡΣΙΣ τῶν ἀναθεμάτων, μετὰ πάροδον 911 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ τραγικοῦ Σχίσματος τοῦ 1054, ἐχαρακτηρίσθη ὡς θρίαμβος τοῦ Διαλόγου τῆς Ἀγάπης, τοῦ ἐγκαινιασθέντος μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρώμης διὰ τῆς συναντήσεως τῶν Ἱεροσολύμων.

Εὐρεῖα δημοσιότης ἐδόθη εἰς τὰ ἐκδοθέντα ἐκατέρωθεν κείμενα καὶ εἰς τὴν κοινὴν δῆλωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρώμης ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς ἄρσεως τῶν ἀναθεμάτων.

Οἱ ἀμύητοι εἰς τὰ θέματα τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων ἐπίστευσαν πρὸς στιγμὴν, ὅτι ἡ ἄρσις τῶν ἀναθεμάτων ἐσήμαινε

καὶ ἄρσιν τοῦ Σχίσματος καὶ ἔνωσιν τῆς ρωμαιοκαθολικῆς μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἦτο ἐπόμενον νὰ ἀκολουθήσουν ποικίλαι παρερμηνεῖαι τοῦ γεγονότος τῆς ἄρσεως, ὑφιστάμεναι ἀτυχῶς μέχρι σήμερον καὶ ἔχουσαι θλιβερὰς ἐπιπτώσεις εἰς βάρος πάντοτε τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὁ οἰκουμενιστὴς ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων Ἀθναγόρας, παρερμηνεύων, προφανῶς, τὴν Ἄρσιν τῶν Ἀναθεμάτων τοῦ 1054, δὲν ἐδίστασεν, ἐσχάτως, νὰ τὴν χαρακτηρίσῃ ὡς ἄρσιν αὐτοῦ τοῦ Σχίσματος τῶν Ἐκκλησιῶν:

«Τὸ σχίσμα ἤρθη συγχρόνως καὶ εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1965. Τὸ διέγραψεν ὁ Πάπας Παῦλος εἰς τὴν Ρώμην καὶ ὁ Πατριάρχης Ἀθναγόρας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν»³

* * *

ΠΡΟΣ ἄρσιν πάσης παρερμηνείας ἐκοινοποιήθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἡ ἀκόλουθος ἐπεξήγησις πρὸς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 815 ἐγκυκλίου γράμματος:

«Ἔστι τὸ γενόμενον πρᾶξις ἀγάπης, οὐδόλως ἄρσιν τοῦ μεταξὺ τῆς καθ' ἡμᾶς καθόλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὑφισταμένου Σχίσματος ὑποσημαίνουσα, οὐδὲ μεταβολὴν τινὰ ἐπιφέρουσα εἰς τὴν ὑφισταμένην σήμερον ἐν ἑκατέρᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν κατάστασιν δογματικῆς διδασκαλίας, κανονικῆς τάξεως, θείας λατρείας καὶ ἐν γένει ἐκκλησιαστικοῦ βίου, οὐδὲ ποσῶς ἀποκατάστασιν τῆς μυστηριακῆς διακοινωνίας, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον μέλλουσα, ἵνα καὶ τύποις διευκολύνῃ περαιτέρω τὴν ἤδη ἀρξαμένην καὶ ἔργῳ σήμερον ὑφισταμένην, συνεχῶς δὲ προαγομένην ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν»⁴.

Τὴν σημασίαν τῆς ἄρσεως τῶν ἀναθεματισμῶν ἐπεξηγεῖ καὶ ἄλλη ἀνακοίνωσις τοῦ Φαναρίου:

«Παραμένομεν εἰς κατάστασιν Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἀκόμῃ τὰς διαφορὰς των, δογματικὰς, λειτουργικὰς, κανονικὰς, ἱστορικὰς, διοικητικὰς καὶ ἄλλας, ὡς

αὐται διεμορφώθησαν καὶ ἐπεσωρεύθησαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν γνωστῶν συνδρόμων ἀρνητικῶν παραγόντων καὶ αὐτὰς ἀκριβῶς τὰς διαφορὰς θὰ παραδώσωμεν εἰς τὸν ἀποφασισθέντα διάλογον μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐπὶ ἴσοις ὄροις... Ἡ περυσινὴ πρᾶξις ἦτο “πρᾶξις ἀγάπης”, διευκολύνουσα τὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἦτο ἀκόμη πρᾶξις συνειδητοποιήσεως τοῦ γενομένου πρὸ ἐννέα αἰώνων ἀδικήματος εἰς βάρος τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας...»⁵.

* * *

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ἀμφιβολία, ὅτι ἐχρειάζοντο αἱ δύο ἐπεξηγήσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παρερμηνείας ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς *ἄρσεως τῶν ἀναθεματισμῶν*.

Φρονοῦμεν ὅμως, ὅτι αἱ πατριαρχικαὶ ἐπεξηγήσεις προκαλοῦν εὐλόγα ἐρωτήματα εἰς τὸν θεολογικὸν κόσμον, τὸν γνωρίζοντα τὸ βαθύτερον νόημα τοῦ Σχίσματος καὶ τῆς *ἄρσεως* τῶν ἐκατέρωθεν *ἀναθεματισμῶν*.

Τὸ Φανάριον ὁμολογεῖ, ὅτι καὶ μετὰ τὸ γεγονός τῆς 7 Δεκεμβρίου 1965 παραμένουν πᾶσαι «*αἱ δογματικά, λειτουργικά, κανονικά, ἱστορικά, διοικητικά καὶ ἄλλα*» διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο πρεσβυγενῶν Ἐκκλησιῶν, ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, τὸ Βατικανὸν ἐδέχθη μὲν ἀσμένως τὴν *ἄρσιν τοῦ ἀναθέματος*, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐβαρύνετο, διετήρησεν ὅμως πάσας τὰς δογματικὰς, λειτουργικὰς καὶ κανονικὰς πλάνας, τὰς ὁποίας ἀπὸ τοῦ Σχίσματος καὶ ἐντεῦθεν υἰοθέτησε, συγχρόνως δὲ διετήρησε καὶ τὸ παπικὸν πρωτεῖον καὶ ἀλάθητον.

Ἀπὸ ὀρθοδόξου θεολογικῆς πλευρᾶς, ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν *ἄρσιν* τοῦ κατὰ τῆς Ρώμης *ἀναθέματος* ἄνευ ταυτοχρόνου *ἄρσεως* πασῶν τῶν παπικῶν πλανῶν.

Ὑπενθυμίζομεν, ὅτι τὸ ἀνάθεμα τοῦ 1054 δὲν ἦτο καρπὸς προσωπικῆς ἐμπαθείας τοῦ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου κατὰ τοῦ Οὐμβέρτου καὶ τῆς ἀκολουθίας του. Ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ τῆ 20ῆ Ἰουλίου 1054 συνεκάλεσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδημοῦσαν Σύνοδον καὶ καθυπέβαλεν ἀναθέματι τὸ ἐπὶ τῆς ἀγίας Τραπέζης τῆς Ἁγίας Σοφίας «*ρίφθην παρὰ τῶν δυσσεβῶν ἀνόσιον ἔγγραφον καὶ μυσαρὸν*», ἀναθεματίσας πάντας τοὺς ἀποδεχομένους τὰς ἐν αὐτῷ

περιεχομένας παπικὰς πλάνας περὶ πρωτείου καὶ Filioque ⁶.

* * *

ΤΟ ΑΝΑΘΕΜΑ κατὰ τῶν ἐμμενόντων εἰς τὰς πλάνας τῶν παπικῶν ἐξεφωνήθη μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν ἐνέργειαν ὁμῶς τοῦ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου ἐνέκριναν καὶ τὰ ἄλλα Ὁρθόδοξα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ παπικὸς ἀπεσταλμένος Οὐμβέρτος ἀνεθεμάτισε τὸν Μιχαὴλ καὶ πάντας τοὺς μὴ ἀποδεχομένους τὸ Filioque καὶ τὰς ἄλλας παπικὰς καινοτομίας.

Οἱ ἐκατέρωθεν ἀναθεματισμοὶ τοῦ 1054 δὲν προῆλθον ἐκ προσωπικῶν ἀνταγωνισμῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς συγκρούσεως τῆς ὀρθοδόξου πίστεως πρὸς τὴν πεπλανημένην διδαχὴν τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπομένως, δὲν εὐσταθεῖ τὸ ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατὰ τὸ ὅποιον

«τὰ ἀναθέματα ἐκατέρωθεν περιωρίσθησαν εἰς τὰ πρωταγωνιστήσαντα πρόσωπα καὶ δὲν ἀνεφέροντο εἰς τὰς δύο Ἐκκλησίας Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, αἱ ὁποῖαι καὶ μετὰ ταῦτα δὲν διέκοψαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, οὐδὲ ὑπῆρξαν τὰ γεγονότα ταῦτα ἡ ὀριστικὴ ἐπισφράγισις τοῦ μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως Σχίσματος»⁷.

Ἡ ρῆξις μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ὑπῆρξεν ὀριστικὴ τῷ 1054, ἀποτελεῖ δὲ καινοφανῆ θεωρίαν, μὴ ἐρειδομένην ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, ἡ γνῶμη τοῦ Φαναρίου, ὅτι αἱ δύο Ἐκκλησίαι Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, *«καὶ μετὰ ταῦτα δὲν διέκοψαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν»*.

Ἡ ὀριστικὴ διακοπὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἀτελευτήτων δραματικῶν ἀποπειρῶν ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Πάντως, ἡ ἀνιστόρητος αὕτη πατριαρχικὴ θεωρία περὶ ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως καὶ μετὰ τὸ Σχίσμα τοῦ 1054, ἐξηγεῖ τὴν εὐκολίαν μετὰ τῆς ὁποίας ὁ πατριάρχης Ἀθναγόρας ἔσπευσεν εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ κατὰ τῆς Ρώμης ἀναθέματος πρὸ τῆς ἄρσεως τῶν πλανῶν ὑπὸ τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας.

* * *

ΑΙ ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῆς

Ἄρσεως τῶν Ἀναθεμάτων τοῦ 1054 κρίνονται θεολογικῶς ὅλως ἀνεπαρκεῖς, διότι καὶ ὁλόκληρος ἡ Ὁρθόδοξος Ἱεραρχία δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἄρῃ ἀνάθεμα κατὰ τῶν ἐμμενόντων εἰς τὰς πλάνας των καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν «*Ὅρον περὶ πίστεως*» τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, διὰ τοῦ ὁποίου καθαιροῦνται πάντες οἱ κληρικοὶ καὶ ἀναθεματίζονται πάντες οἱ λαϊκοί, «*οἱ τολμῶντες συντιθέναι πίστιν ἑτέραν*»⁸.

Οἱ Πατέρες τῆς ἐν Ἐφέσῳ Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, παρόντων καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ πάπα Ρώμης Λέοντος, ἀνεβόησαν:

*«Αὕτη ἡ πίστις τῶν Πατέρων· αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων· πάντες οὕτω πιστεύομεν· οἱ ὀρθόδοξοι οὕτω πιστεύουσιν· ἀνάθεμα τῷ οὕτω μὴ πιστεύοντι»*⁹.

Καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε τὸ ἀνάθεμα τοῦ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου κατὰ τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἐκκλησία αὕτη, ὡς ἀλλοιώσασα τὴν πίστιν τῶν ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν θεοφόρων Πατέρων καὶ διδάξασα τὴν πλάνην τοῦ Filioque καὶ ἄλλας καινοτομίας, ὑπόκειται αὐτομάτως τῷ ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων προβλεπομένῳ ἀναθέματι.

Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανὸς Β' γράφει ἐν προκειμένῳ:

*«Πρώτη καὶ μεγίστη τόλμα τῶν Ἰταλῶν ἡ ἐν τῷ ἀγίῳ Συμβόλῳ τῆς πίστεως ἀπηγορευμένη προσθήκη· ὅπερ, ἵνα μὴ ποτε ἀποτολμηθῇ, ἀναθέματι αἰωνίῳ αἱ Οἰκουμενικαὶ καὶ ἅγιοι Σύνοδοι τοὺς τολμήσαντας καθυπέβαλον»*¹⁰.

Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι προβλέπουν αἰώνιον ἀνάθεμα διὰ πᾶσαν τυχὸν προσθήκην καὶ νοθείαν τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. Ὁ πατριάρχης Ἀθναγόρας, αἴρων ἑαυτὸν ὑπὲρ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, παπικῶς τῷ τρόπῳ, ἤρξε τὸ ἀνάθεμα τοῦ 1054 κατὰ τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, μολονότι αὕτη διατηρεῖ καὶ τὴν προσθήκην τοῦ Filioque καὶ πάσας τὰς πλάνας, τὰς ὁποίας ἐπενόησεν ἐπὶ δέκα αἰῶνας, διακατεχομένη ἀείποτε ὑπὸ τοῦ οἴστρου τῆς παραχαράξεως τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

* * *

ΑΠΟ ὀρθοδόξου θεολογικῆς πλευρᾶς κρινομένη ἡ πατριαρχικὴ πρωτοβουλία τῆς *ἄρσεως τοῦ ἀναθέματος*, ἀποτελεῖ ἀπαράδεκτον

τόλμην καὶ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν αὐθεντίαν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, μολοντί ἐνεφανίσθη ὡς θρίαμβος τῆς ἀγάπης ὑπὸ τῶν ἀνειδημόνων θεολόγων καὶ τῶν ἀμυήτων ἐξωθεολογικῶν κύκλων.

Τῇ παραδόσει τῶν θεοφόρων Πατέρων στοιχοῦντες, φρονοῦμεν, ὅτι ἡ ἀγάπη, ἡ ἀμνηστεύουσα τὴν πλάνην καὶ ὑπονομεύουσα τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, οὐδεμίαν ἀπολύτως σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν καινὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης, τὴν διακηρυχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὁ Ὅποιος εἶναι *«ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή»* (Ἰω. ιδ' 6).

Πράγματι, διὰ τῆς *ἄρσεως* τοῦ κατὰ τῆς Ρώμης *ἀναθέματος* διεκηρύχθη ἐμμέσως, ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου ἐκδοθὲν ἀνάθεμα κατὰ τῶν πλανωμένων παπικῶν ὑπῆρξεν ἄδικον.

Ἡ μνημονευθεῖσα πατριαρχικὴ ἐπεξήγησις ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς *Ἄρσεως τῶν Ἀναθεμάτων* τοῦ 1054 προσθέτει, ὅτι τὸ γεγονὸς τῆς *ἄρσεως*

«ἦτο ἀκόμην πράξις συνειδητοποιήσεως τοῦ γενομένου πρὸ ἐννέα αἰώνων ἀδικήματος εἰς βάρος τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας...».

Καὶ τὸ μὲν Βατικανόν, ἐὰν ἠσθάνετο τὸ κατὰ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἔγκλημα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει παπικῶν ἀπεσταλμένων τοῦ 1054, ἔπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ εἶχεν ἀποκηρύξει τὸ κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀνάθεμα.

Ἡ Ὁρθόδοξος ὁμως Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ποῖον ἀδίκημά της κατὰ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἔπρεπε νὰ συνειδητοποιήσῃ διὰ τῆς *ἄρσεως* τοῦ κατὰ τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας *ἀναθέματος*, εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ τόσης εὐκολίας καὶ σπουδῆς προέβη ὁ πατριάρχης Ἀθναγόρας;

* * *

ΤΟ ΛΑΤΙΝΙΚΟΝ κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀνάθεμα, κρινόμενον ἀπὸ ἀπόψεως οὐσίας, οὐδέποτε ἐβάρυνε τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν, ἐφ' ὅσον ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος, κατὰ τοῦ ὁποίου πρωτίστως ἐξετοξεύθη τὸ ἀνάθεμα, ὑπῆρξε Πατριάρχης κατὰ πάντα ὀρθόδοξος.

Ἡ Ὁρθοδοξία, διατηροῦσα ἀλώβητον τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, οὐδέποτε ἐπτοήθη ἐκ τοῦ παπικοῦ ἀναθέματος. Ἡ μάχαιρα τοῦ ρωμαϊκοῦ ἀναθέματος ἀπεδείχθη ἀνίσχυρος νὰ τραυματίσῃ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν προβάλλουσαν ἀείποτε

«τὸν θώρακα τῆς πίστεως» (Α΄ Θεσ. ε΄ 8).

Ὁρθῶς παρατηρεῖ ἐν προκειμένῳ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανὸς Β΄ (1222-1240), ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν πάπαν Ρώμης Γρηγόριον Θ΄:

«Ἡμεῖς οἱ Γραικοὶ ἄπληγές ἐσμεν καὶ ἀτραυμάτιστοι ἐκ τῆς μαχαίρας τοῦ ἀναθέματος· κατὰ δὲ Ἰταλῶν καὶ Λατίνων ὀξύτατα φέρεται...»¹¹.

Ὁ Π. Τρεμπέλας, χαρακτηρίζων ἄξιον περιφρονήσεως τὸ λατινικὸν ἀνάθεμα τοῦ 1054, ἐρωτᾷ:

«Τί θὰ ἐσήμεναι, λοιπόν, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν μας, ἐὰν δὲν ἤρετο ὀλοτελῶς τὸ κατ' αὐτῆς ὑπὸ αὐθάδους τινὸς καρδιναλίου ἐξαπολυθὲν γελοῖον τοῦτο καὶ ὅλως ἀστήρικτον καὶ ἀνεδαφικὸν ἀνάθεμα;»¹².

Ἀντιθέτως, τὸ ἀνάθεμα κατὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, αἰρόμενον ἐν σπουδῇ, εἰς τί θὰ ὠφελήσῃ τὴν Ρώμην; Θὰ συνέλθῃ ἡ Ρώμη ἢ θὰ ἐδραιωθῇ εἰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι κατέχει πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν καὶ θὰ ἀπολέσῃ οὕτω τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἀπὸ τῆς ὁποίας βασικῶς παρεξέκλινε, διδάσκουσα διδασκαλίας καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων;

Ὁ Π. Τρεμπέλας παρατηρεῖ ἐν προκειμένῳ:

«Ἐπὲρ τίνος ἢ ἄρσις αὕτη δημιουργεῖ τὰ πλείονα ἢ μᾶλλον τὰ πραγματικὰ καὶ δύναμαι νὰ εἴπω ἀποκλειστικὰ πλεονεκτήματα; Ἐπὲρ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας... Ἡ ἄρσις τοῦ ἀναθέματος, καθ' ὃν χρόνον ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐμμένει ἀνενδότης εἰς τὰς πλάνας ταύτας, ἀποτελεῖ ἀναγνώρισιν ἔμμεσον ἐκ μέρους ἡμῶν, ὅτι αἱ πλάναι αὗται δὲν εἶναι ἄξιοι βαρείας κατακρίσεως. Δὲν ἐπροχωρήσαμεν, λοιπόν, ἡμεῖς πάρα πολὺ εἰς ἐκδηλώσεις πραγματικῆς ἀγάπης πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν; Καὶ δὲν εἶναι πλέον καιρὸς νὰ σταματήσωμεν, περιμένοντες καὶ ἐκ μέρους ἐκείνης ἴσης ἀγάπης ἐκδηλώσεις;»¹³.

* * *

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ Ἀθναγόρας προέβη εἰς τὴν Ἄρσιν τοῦ Ἀναθέματος τοῦ 1054 ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, περιορισθεὶς ἀπλῶς τὴν προτεραίαν τῆς ἄρσεως (6.12.1965) νὰ ἀνακοινώσῃ τὴν

ἀπόφασίν του εἰς τὰς ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας διὰ τηλεγραφικῆς ἐγκυκλίου, ἡ ὁποία κατέληγεν:

«Ἡ πράξις αὕτη τῆς ἄρσεως τῶν ἀναθεμάτων γενήσεται τόσον ἐνταῦθα, ὅσον καὶ ἐν Ρώμῃ...»¹⁴.

Ὁ Πατριάρχης δὲν ἀνέμεινε, ὡς ὤφειλε, τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἀνεκοίνωσεν ἀπόφασιν τῆς ἄρσεως, ἡ ὁποία εἶχεν ἐπισήμως πλέον προγραμματισθῆ ἀπὸ κοινοῦ, μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρώμης.

Ὁ Ἀθηναγόρας ἐστήριξε τὴν τολμηρὰν πρωτοβουλίαν του εἰς ἀπόφασιν τῆς ἐν Ρόδῳ Γ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ὀρίζουσας:

«Ἐκάστη ἐκ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἶναι ἐλευθέρη, ἵνα ἐξακολουθῇ, ἐξ ἑαυτῆς καὶ οὐχὶ ἐξ ὀνόματος συνόλης τῆς Ὁρθοδοξίας, καλλιεργοῦσα ἀδελφικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας»¹⁵.

Κρίνων τὴν ἐν λόγῳ ἀπόφασιν τῆς ἐν Ρόδῳ Γ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως ὁ ἀείμνηστος Χρυσόστομος Β', Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, γράφει:

«Δὲν γνωρίζομεν διάταξιν τινὰ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἐπιτρέπουσαν εἰς Αὐτοκέφαλον Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν νὰ κοινωνῇ ἐξ ἑαυτῆς καὶ οὐχὶ ἐξ ὀνόματος συνόλης τῆς Ὁρθοδοξίας μεθ' οἵασδήποτε ἑτεροδόξου Ἐκκλησίας... Ὡς τυγχάνει κανονικῶς ἄγνωστος ὁ θεσμὸς τοῦ νὰ ἐνεργῇ οἵαδήποτε Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, οὐδ' αὐτὴ ἢ μόνον κατὰ τὰ πρεσβεῖα προβαδίζουσα Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, ἐξ ὀνόματος συνόλης τῆς Ὁρθοδοξίας, οὕτω τυγχάνει καὶ κανονικῶς ἀνεπίτρεπτον, ἵνα ἐκάστη Αὐτοκέφαλος Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐνεργῇ καὶ διατηρῇ μόνη, ἐξ ἑαυτῆς, σχέσεις ἀδελφικὰς μεθ' ἑτεροδόξου Ἐκκλησίας. Πολὺ φοβοῦμεθα, ὅτι ἢ ἄνω ἐκφρασθεῖσα κρίσις τῆς Γ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ὀδηγῆ εἰς διευκόλυνσιν δημιουργίας σχίσματος ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἐφ' ὅσον ποιεῖται διάκρισιν περὶ συνόλης καὶ ἐξ ἑαυτῆς Ὁρθοδοξίας. Μία ἢ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Πίστις. Καὶ μία ἢ ἐντεταλμένη διὰ τὴν λατρείαν αὐτῆς Ἐκκλησία, ἢ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία»¹⁶.

ΑΛΛΟΙΜΟΝΟΝ, ἐὰν τὸ πνεῦμα τῆς ἀποφάσεως μιᾶς Πανορθοδόξου Διασκέψεως εὐνοῆ τὴν λῆψιν ἀντικανονικῶν πρωτοβουλιῶν ἐκ μέρους οἰασδῆποτε Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἔλθουν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ἀποφάσεις Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὅπως συνέβη μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Πατριάρχου περὶ τῆς *Ἄρσεως τῶν Ἀναθεμάτων* τοῦ 1054!

Ἐπειτα, ἡ ἐν λόγῳ ἀπόφασις τῆς ἐν Ρόδῳ Γ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐλήφθη ἐν σπουδῇ, ἄνευ εὐρείας συζητήσεως, μολονότι προεβλήθησαν σοβαραὶ ἐπιφυλάξεις.

Ὁ καθηγητῆς Ἰωάννης Καρμίρης, παρὼν εἰς τὴν Διάσκεψιν, κρίνων τὴν ὡς ἄνω ἀπόφασιν, γράφει:

«Ἡμεῖς εἶχομεν ἐπιφυλάξεις καὶ ἐπεθυμοῦμεν νὰ γίνωσι διευκρινήσεις ἐπὶ τῆς ὅλης διατυπώσεως τῆς ἐν λόγῳ παραγράφου, ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλων σημείων τοῦ σχεδίου τῆς ἀποφάσεως, ὅπερ ἠγνοοῦμεν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν πλεον νὰ προκαλέσωμεν γενικὴν συζήτησιν, λόγῳ τοῦ προκωχωρημένου τῆς ὥρας καὶ τῆς σημειωθείσης ἐντάσεως. Τόσον ὁμως σοβαραὶ ἀποφάσεις δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λαμβάνωνται ἐν σπουδῇ τὴν τελευταίαν στιγμὴν καὶ καθ' ὃν τρόπον ἐλήφθη αὕτη, ἄνευ δὲ μακρᾶς ἐλευθέρας συζητήσεως ὑπ' ὄλων τῶν συνέδρων, τοῦ κειμένου αὐτῶν ἐγκαίρως διανεμομένου αὐτοῖς πρὸς μελέτην καὶ τυχὸν διόρθωσιν καὶ συμπλήρωσιν αὐτῶν. Ἄλλως τε ἡ διανομὴ τῶν κειμένων εἶχεν ἀποφασισθῆ ἤδη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 3 Νοεμβρίου»¹⁷.

* * *

Η ΑΠΟΦΑΣΙΣ τῆς ἐν Ρόδῳ Γ' Διασκέψεως, ἡ χορηγήσασα εἰς μίαν ἐκάστην Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν πρωτοβουλίαν εἰς τὸ θέμα τῆς καλλιιεργείας ἀδελφικῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Βατικανοῦ, εἶναι ὄντως παρακεκινδυνευμένη, διότι ἐλήφθη ὑπὸ ἀνελευθέρας συνθήκας.

Ὁ Ἰωάννης Καρμίρης, κρίνων τὸ ἀνελεύθερον τῆς Γ' Διασκέψεως τῆς Ρόδου, παρατηρεῖ:

«Εἶναι τῶ ὄντι τελείως ἀδιανόητον, ἐν Διασκέψει ἐμπνεομένη ὑπὸ τοῦ φιλελευθέρου καὶ δημοκρατικοῦ

πνεύματος τῆς Πατερικῆς Παραδόσεως, νὰ περιορίζηται, ἔστω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον, οὕτως ἢ ἄλλως, ἢ ἐλευθερία τῆς σκέψεως καὶ τῆς πίστεως καὶ τοῦ λόγου καὶ δὴ εἰς ἀρχιερεῖς καὶ καθηγητὰς τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας! Ὅπως ἐπίσης δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ τίθενται χρονικὰ ὄρια καὶ περιορισμοὶ κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ συζήτησιν τῶν διαφόρων γραπτῶν σχεδίων τῶν ἀποφάσεων καὶ νὰ εἰσάγωνται ταῦτα εἰς τὴν Ὀλομέλειαν πρὸς τελικὴν ἐπιψήφισιν, μὴ τελείως ἔτοιμα καὶ ὄριμα καὶ ἐν σπουδῇ, εἰς νυκτερινὰς ποθ' ὥρας ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδρίᾳ καὶ κατὰ τὴν ὑστάτην στιγμὴν! Πιστεύομεν, ὅτι, διὰ τοῦ ὡς ἄνω ὑποδεικνυομένου τρόπου τῆς συντάξεως καὶ ἐπεξεργασίας καὶ ἐλευθέρως συζητήσεως καὶ ἐπιψηφίσεως, τὰ κείμενα τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων θὰ ἐκφράζωσι τὸ γνήσιον ὀρθόδοξον πνεῦμα καὶ θὰ διακρίνωνται ἐπὶ πληρότητι, ἦν, νομίζομεν, ὅτι δὲν παρουσιάζουσι τὰ τῆς παρουσίας Διασκέψεως»¹⁸.

Εἰς μίαν τοιαύτην, λοιπόν, Διάσκεψιν, ἐγκαλουμένην ἐπὶ ἀνελευθερίᾳ ὑπὸ καθηγητοῦ τῆς Δογματικῆς, τῇ εἰσρηγήσει τοῦ προέδρου τῆς καὶ ἀντιπροσώπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Μητροπολίτου Ἡλίουπόλεως καὶ Θείων Μελίτωνος (νῦν Χαλκηδόνης), ἐφηφίσθη ἐξ ὑφαρπαγῆς ἢ ἀπόφασις, ἢ εὐνοήσασα τὴν ἀπόφασιν τοῦ πατριάρχου Ἀθναγόρου περὶ τῆς Ἄρσεως τῶν Ἀναθεμάτων τοῦ 1054!

Εἶναι ὁμως εὐνόητον, ὅτι τοιαῦται τολμηραὶ πρωτοβουλίαι ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅπως ἢ τῆς Ἄρσεως τοῦ ἀναθέματος, θέτουν εἰς ἄμεσον κίνδυνον τὴν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

* * *

ΤΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟΝ τῆς διασπάσεως τῆς ἐνότητος τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς Ἄρσεως τῶν Ἀναθεμάτων τοῦ 1054, ἐπισημαίνει ὁ Μητροπολίτης Φιλάρετος, πρόεδρος τῆς Ἀρχιερατικῆς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου ὑπερορίου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν πατριάρχην Ἀθναγόραν:

«Ἄν τὸ σχίσμα μας μὲ τὴν Ρώμην, γράφει, πρωταρχικῶς ἔγινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν

συνεχεία ὁμως τὸ ἀπεδέχθη ὀλόκληρος ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ κατέστη ὑπόθεσις ὀλοκλήρου τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου. Καμμία Τοπικὴ Ἐκκλησία κεχωρισμένως καὶ ἰδιαίτερος ἡ ὑφ' ὧν ἡμῶν ἀνεκάθεν ἐκτιμωμένη Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία μας ἔλαβε τὸν θησαυρὸν τῆς Ὁρθοδοξίας, δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ οὐδὲν εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ ἄνευ προηγουμένης συγκαταθέσεως ὧν. Πολὺ περισσότερο, δὲν δυνάμεθα ἡμεῖς, οἱ νῦν διοικοῦντες Ἐπίσκοποι, νὰ λάβωμεν ἀποφάσεις μὴ συμφώνους πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν πρὸ ἡμῶν ζησάντων ἀγίων Πατέρων καὶ ἰδιαίτερος, ἐφ' ὅσον τὸ ζήτημα ἀφορᾷ τὴν Δύσιν, τῶν ἀγίων Φωτίου Κωνσταντινουπόλεως καὶ Μάρκου Ἐφέσου. Ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, ἡμεῖς, ἂν καὶ εἴμεθα ὁ νεώτερος μεταξὺ τῶν προκαθημένων τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὡς Ἀρχηγὸς τοῦ αὐτονόμου ἐλευθέρου τμήματος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, θεωροῦμεν χρέος μας νὰ διαμαρτυρηθῶμεν ἀποφασιστικῶς ἐναντίον τῆς πράξεως τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, σχετικῶς μὲ τὴν πανηγυρικὴν δήλωσιν ταῦτοχρόνως μετὰ τοῦ Πάπα Ρώμης περὶ ἄρσεως τοῦ ἀφορισμοῦ, τοῦ κηρυχθέντος ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλαρίου τὸ 1054... Πράττοντες τοῦτο, Παναγιώτατε, ἐνεργεῖτε οὐχὶ συμφώνως πρὸς τὴν ὑφ' ὧν ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν υἰοθετηθεῖσαν στάσιν ἀπέναντι τοῦ ρωμαιοκαθολικισμοῦ. Δὲν πρόκειται περὶ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐκτιμήσεως τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Καρδινάλιου Οὐμβέρτου, δὲν πρόκειται περὶ οὐδεμιᾶς προσωπικῆς συγκρούσεως τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Πατριάρχου. Ὅχι – ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος ἐγκεῖται εἰς τὰς παρεκκλίσεις ἀπὸ τῆς Ὁρθοδοξίας, αἱ ὁποῖαι ἐρρίζωσαν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ροὴν τῶν αἰώνων... Ἡ δήλωσις τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος καὶ τοῦ Πάπα ὀρθῶς ἀναγνωρίζει τὴν πρᾶξιν τῆς “ἀμοιβαίας συγχωρήσεως” ἀνεπαρκῆ διὰ τὴν κατάπαυσιν τόσον τῶν προγενεστέρων, ὅσον καὶ τῶν πολὺ προσφάτων διαφωνιῶν. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ: Ἡ πρᾶξις αὐτὴ ἐξισώνει τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ἐν

τῆ ροῆ τῶν αἰώνων ἅπασα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὀρθῶς ἐπίστευεν, ὅτι εἰς οὐδὲν παρεξέκλινεν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἐνῶ ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία εἰσέγαγεν εἰς τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν αὐτῆς σειρὰν καινοτομιῶν μὴ συμφώνων πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ὅσον περισσότεραι καινοτομίαι εἰσέγοντο, τόσον περισσότερον διπυρῦνετο τὸ σχίσμα μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως...».

Καὶ καταλήγει ὁ Μητροπολίτης Φιλάρετος εἰς τὴν πρὸς τὸν πατριάρχην Ἀθριναγόραν διαμαρτυρίαν του:

«Θερμῶς παρακαλοῦμεν τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν σκανδαλισμὸν, διότι ἡ ὁδός, τὴν ὁποίαν ἐπελέξατε καὶ ἂν ἤθελεν ὀδηγήσει Ὑμᾶς εἰς σύμπνοιαν μετὰ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν, θὰ προκαλέσῃ τὴν διαίρεσιν τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου, ἐπειδὴ ἀναμφιβόλως πολλὰ καὶ ἐκ τῶν πνευματικῶν τέκνων Ὑμῶν θὰ προτιμήσουν τὴν πίστιν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν ἢ τὴν οἰκουμενικὴν ιδέαν τῆς συμβιβαστικῆς ἐνώσεως μεθ' ἑτεροδόξων ἄνευ τῆς πλήρους ὁμοφροσύνης ἐν τῇ ἀληθείᾳ»¹⁹.

* * *

ΤΗΝ ΑΡΣΙΝ τῶν Ἀναθεμάτων τοῦ 1054 ἐπέκρινε τὸ Ρωσικὸν Περιοδικὸν «Ὁρθόδοξος Λόγος», τὸ ἐκδιδόμενον εἰς Ἄγιον Φραγκῖσκον Καλιφορνίας:

«Ἡ ἐκ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐκτροπὴ τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τονίζει, ἔχει φθάσει εἰς νέαν ἀκρότητα μὲ τὴν πρόσφατον “οἰκουμενικὴν” ἐνέργειαν τῆς “ἀμοιβαίας συγγνώμης” μὲ τὸν πάπαν τῆς Ρώμης (Δεκέμβριος 7 τοῦ 1965)... Εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν οὐδεμίαν ἐνέργειαν ἢ δῆλωσιν εἶναι ἔγκυρος ἀπλῶς καὶ μόνον, διότι προέρχεται ἀπὸ ἓνα ἐπίσκοπον ἢ Πατριάρχην· δύναται νὰ ἔχη κῦρος, μόνον ἐὰν αὕτη εἶναι ὀρθόδοξος... Ἡ ἐνέργεια τῆς “ἀμοιβαίας συγχωρήσεως” ἦτο μία κενὴ χειρονομία. Μὴ ἔχουσα καθ' ἑαυτὴν κανονικὴν ἰσχὺν ἐκ τῆς πραγματικότητος, ἦτο ἐν σημεῖον εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ἡ “ἔνωσις” εἶναι

πλησίον... Εἰς αὐτὰς τὰς χειρονομίας, θλίψις μᾶλλον παρὰ ὀργὴ εἶναι ἢ πλέον κατάλληλος ἀπάντησις...»²⁰.

* * *

ΤΗΝ ΑΡΣΙΝ τῶν *Ἀναθεμάτων* τοῦ 1054 φαίνεται, ὅτι δὲν ἐνέκρινε καὶ ἡ ὑπὸ Σοβιετικὸν ἔλεγχον εὐρισκομένη Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας, διότι ὁ Μητροπολίτης Λένινγκραντ καὶ Λαντόγκας Νικόδημος ἐδήλωσε σαφῶς,

«ὅτι ἡ πράξις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἔχει ὄλως τοπικὸν χαρακτῆρα καὶ στερεῖται πανορθόδοξου κύρους, ἐφ' ὅσον ἐγένετο ἄνευ συγκαταθέσεως καὶ κοινῆς ἐνεργείας τῶν ἐπὶ μέρους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἡ κοινὴ αὕτη ἐνέργεια ἦτο ἀναγκαία τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳ τὸ κατὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἀνάθεμα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ συμπάσης τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καταστάντος οὕτως ὀριστικοῦ τοῦ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν σχίσματος»²¹.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἰς πᾶσαν πρωτοβουλίαν τοῦ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ λησμονῆ, ὅτι ἡ Μόσχα ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναδειχθῆ τρίτη Ρώμη, καταλαμβάνουσα τὴν θέσιν Πανορθόδοξου ἐκκλησιαστικοῦ κέντρου καὶ ἐπομένως εἶναι ἱκανὴ νὰ εὕρῃ οἰανδήποτε ἀφορμὴν καὶ νὰ προκαλέσῃ διαίρεσιν ²².

Ὁ πατριάρχης Ἀθναγόρας, ἐνεργῶν αὐτοβούλως ἐπὶ ζητημάτων τοιαύτης σοβαρότητος, προσδίδει οὐσιαστικὸν περιεχόμενον εἰς τὰ πρεσβεῖα τιμῆς καὶ εἰς τὸν τίτλον τοῦ Οἰκουμενικοῦ, ἐνῶ εἶναι ἀπλῶς πρῶτος ἐν ἴσοις, *primus inter pares*, ἄς μὴ λησμονῆ δέ, ὅτι ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Σωφρονίου ἐγκαλεῖται ἐπὶ νεοπαπισμῶ, ἔξ ἀφορμῆς παλαιότερας ἐγκυκλίου τοῦ ²³.

Ὁ Ἀθναγόρας ἐνήργησεν αὐτοβούλως κατὰ τὴν *Ἄρσιν τῶν Ἀναθεμάτων* τοῦ 1054, ἐνῶ ὁ πάπας, μολοντί θεωρεῖ ἑαυτὸν πρῶτον καὶ ἀλάθητον, ἤρε τὸ ἀνάθεμα τὴν ἐπομένην σχεδὸν τῆς λήξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Β' Βατικανῆς συνόδου, ἐνώπιον τῆς ὁποίας εἶχε γίνεи σχετικὴ πρότασις περὶ τῆς ἄρσεως τῶν ἀναθεμάτων.

Δὲν ἐξυπηρετεῖ τὰ ὑψιστα συμφέροντα τῆς Ὀρθοδοξίας τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐνεφανίσθη εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν παπικώτερος τοῦ πάπα.

* * *

ΕΠΕΙΤΑ, ἡ ἄρσις τῶν ἀναθεμάτων ἐγένετο πρὶν ἢ καταπαύσῃ ἡ παπικὴ Οὐνία τὴν διαβρωτικὴν τῆς δρᾶσιν ἐν μέσῳ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ μετὰ τὴν ἄρσιν ἡ Οὐνία ἐπεκτείνει τὸ προσπλυτιστικὸν τῆς δίκτυον μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων τῆς διασπορᾶς (Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς),

«καὶ εἰδικώτερον ἐν Παλαιστίνῃ, Συρίᾳ καὶ Λιβάνῳ, ὡς ἐδηλώθη ἐπισήμως πρὸς τὴν ἐπισκεφθεῖσαν προσκυνηματικῶς τοὺς Ἁγίους Τόπους περὶ τὸ τέλος Μαΐου 1966 Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ δὴ προσωπικῶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Βενεδίκτου»²⁴.

Ἐὰν ἡ ἄρσις τῶν ἀναθεμάτων σημαίνει ποιᾶν τινα ἀνακωχὴν εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Βατικανοῦ κατὰ τῆς Ὁρθοδοξίας, τότε διατί αἱ ἐχθροπραξίαι τῆς παπικῆς Οὐνίας συνεχίζονται;

Ἡ «Ἐκκλησία» ἀναδημοσιεύει χαρακτηριστικὸν σχόλιον Ἀθιναϊκῆς ἐφημερίδος ὡς πρὸς τὴν διατήρησιν τῆς Οὐνίας καὶ μετὰ τὴν ἄρσιν τῶν ἐκατέρωθεν ἀναθεμάτων τοῦ 1054:

«Πῶς νὰ μὴ διατηρήσῃ τὰς ἐπιφυλάξεις του καὶ τὰς ἀνψυχίας του ὁ θρησκευτὸν ἑλληνικὸς λαός, ὅταν βλέπῃ τὸ μὲν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον νὰ προβαίνει εἰς οὐσιαστικὴν ὑποχώρησιν (διὰ τῆς ἄρσεως τοῦ ἀναθέματος, ποὺ ἀπετέλει τὸν θώρακα τῆς Ὁρθοδοξίας), τὸ δὲ Βατικανὸν νὰ περιορίζεται εἰς μίαν ἀνώδυνον δι' αὐτὸ ἀνάκλησιν τοῦ ἀφορισμοῦ, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἔχῃ διαλύσει τὴν Οὐνίαν; Ἄν ὁ ἔνοικος τοῦ Βατικανοῦ ἤθελε νὰ μὴ θεωρηθῇ ἀνελικρινῆς μὲν αὐτός, ὑποπτοὶ δὲ αἱ προθέσεις του, ἔπρεπε νὰ δείξῃ τὴν καλὴν του πρόθεσιν δι' ἄλλου τρόπου. Μὲ τὴν, πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας, διάλυσιν τῆς ἐπαράτου Οὐνίας, ποὺ ἰδρῦθη, διὰ νὰ πλήξῃ προδοτικῶς τὴν Ὁρθοδοξίαν. Τότε θὰ εἶχε κάποιαν ἀξίαν ἡ ἄρσις τῶν ἀναθεμάτων καὶ ἡ ἀνάκλησις τῶν ἀφορισμῶν»²⁵.

Ἀκόμη καὶ ὁ δημοσιογράφος τοῦ ἡμερησίου τύπου διαισθάνεται τὴν «οὐσιαστικὴν ὑποχώρησιν» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἔναντι τοῦ Βατικανοῦ εἰς τὸ θέμα τῆς ἄρσεως τῶν ἀναθεμάτων.

Καὶ ὄντως, πρόκειται περὶ μεγάλης θεολογικῆς ὑποχωρήσεως, ἐφ' ὅσον ὁ πατριάρχης Ἀθηναγόρας προέβη εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ

ἀναθέματος τὴν ἐπομένην τῆς Β΄ Βατικανῆς συνόδου, ἡ ὁποία ἐπέμεινεν ἀνευδότης εἰς τὴν διατήρησιν πασῶν τῶν περὶ τὴν πίστιν, τὴν λατρείαν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας παπικῶν πλανῶν.

* * *

ΗΔΗ, ἔχει ἐπικρατήσει σύγχυσις μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων τῶν μὴ δυναμένων νὰ διακρίνουν μεταξὺ τῆς *ἄρσεως τῶν ἀναθεμάτων* καὶ τοῦ ὑφισταμένου εἰσέτι Σχίσματος τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Πολλοὶ ἐκλαμβάνουν τὴν *ἄρσιν τῶν ἀναθεμάτων* ὡς ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἐκ τῆς τοιαύτης δεινῆς συγχύσεως εἶναι ἐπόμενονον νὰ ἐπωφελοῦνται οἱ πράκτορες τῆς παπικῆς Οὐνίας καὶ νὰ ἐπιτυγχάνουν μεγάλας κατακτίσεις εἰς βάρος τῆς Ὁρθοδοξίας, τῆς ὁποίας οἱ φύλακες δὲν εὐρίσκονται πάντοτε εἰς κατάστασιν ἐγρηγόρσεως, ἐφ' ὅσον ὑποτιμοῦν κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς τὸν ἐκ τοῦ παπισμοῦ ἐπικρεμάμενον μέγαν κίνδυνον.

Προβάλλει ἐπομένως ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ τονίζεται ὑπὸ πάντων τῶν ὀρθοδόξων κληρικῶν καὶ κηρύκων πρὸς τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα, ὅτι καὶ μετὰ τὴν *Ἄρσιν τῶν Ἀναθεμάτων* τοῦ 1054 τὸ Σχίσμα τῆς πλανωμένης παπικῆς Ἐκκλησίας ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενον καὶ διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἀπολύτως συγχρωτισμὸς ὀρθοδόξων καὶ ρωμαιοκαθολικῶν ἐπιτρέπεται εἰς θέματα προσευχῆς, λατρείας καὶ ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς γενικώτερον.

(*) Ἀρχιμανδρίτου Σπυρίδωνος Σπ. Μπιλάλη, Ὁρθοδοξία καὶ Παπισμός, τ. Β΄, σελ., 353-364, ἐκδόσεις «Ὁρθοδόξου Τύπου», Ἀθῆναι 1969.

1. Ἴδὲ κείμενα *Ἄρσεως Ἀναθεμάτων* τοῦ 1054 παρὰ **Ἰω. Καρμίρη**, Προσθῆκαι εἰς τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα..., σελ. 56-64, Ἀθῆναι 1967.

2. «**Καθολικὴ**», ἀριθ. 1566/17.1.1968, σελ. 3.

3. «**Ἐθνος**», 27.1.1969.

4. Παρὰ **Ἰω. Καρμίρη**, Ὁρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμός, τ. Γ΄, σελ. 139, Ἀθῆναι 1966.

5. Παρὰ **Ἰω. Καρμίρη**, Προσθῆκαι εἰς τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα... ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 59.

6. **Ἰω. Καρμίρη**, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα..., τ. Α΄, σελ. 287, Ἀθῆναι 1952. Ἴδὲ καὶ Mansi, 19, 820B.

7. Παρὰ **Ἰω. Καρμίρη**, Ὁρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμός, τ. Γ΄, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 135, 136.

8. Mansi, 4, 1361D, 1364A.
9. Mansi, 6, 972AB.
10. **Γερμανοῦ Β΄**, Κωνσταντινουπόλεως, Ἐπιστολὴ Δευτέρα πρὸς Κυπρίους, § 5', PG 140, 617B. **Τοῦ Αὐτοῦ**, Ἐπιστολὴ Δευτέρα πρὸς Κυπρίους, § θ', PG 140, 620D, 621A.
11. Παρὰ **[Ἀγίῳ] Νεκταρίῳ Κεφαλαῖ**, Μελέτη ἱστορικὴ περὶ τῶν αἰτίων τοῦ Σχίσματος σελ. 108, 109, Ἀθῆναι, 1912.
12. **Π.Ν. Τρεμπέλα**, Αἱ μετὰ τὸ ἔργον τῆς Βατικανείου Συνόδου ὑποχρεώσεις μας, Ἀθῆναι 1967, σελ. 65.
13. **Π.Ν. Τρεμπέλα**, ἔνθ. ἄνωτ., σελ. 64, 65, 66.
14. Παρὰ **Ἰω. Καρμίρη**, Ὁρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμός, τ. Γ', ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 136, 137.
15. Παρὰ **Ἰω. Καρμίρη**, Ὁρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμός, τ. Β', Ἀθῆναι 1965, σελ. 36.
16. (†) **Χρυσοστόμου Β΄**, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Τὰ Πεπραγμένα, ἀπὸ 15-7-1964 μέχρι 30-9-1965, σελ. 107, 108, Ἀθῆναι, 1965.
17. **Ἰω. Καρμίρη**, Ὁρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμός, τ. Β', ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 36, (ὑποσημ. 1).
18. **Ἰω. Καρμίρη**, Ὁρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμός, τ. Β', ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 109.
19. «**Ἐκκλησία**», ἀριθ. 8/15.4.1966, σελ. 188, 189, 190.
20. Παρὰ τῷ «**Ἑλληνικῷ Ὁρθοδόξῳ Τύπῳ**», ἀριθ. 66 /Αὔγουστος 1966, σελ. 4.
21. «**Ἐκκλησία**», ἀριθ. 2/15.1.1966, σελ. 51, 52.
22. **L. Bouyer**, Dictionnaire Théologique, p. 467, Tournai (Belgium), 1963.
23. Παρὰ **G. Dejaifve**, «*"Sobornost" ou Papauté?*», Extrait de la «**Nouvelle Revue Théologique**», Avril-Mai 1952, p. 466, Paris, 1952.
24. **Ἰω. Καρμίρη**, Ὁρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμός, τ. Γ', ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 156.
25. «**Ἐκκλησία**», ἀριθ. 26/15.12.1965, σελ. 644.